

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σημείωμα των διευθυντών σύνταξης	4
Σπυριδούλα Ευθυμίου: Οι διδακτικές μέθοδοι και οι πρακτικές της μουσικής διδασκαλίας στους Παιδικούς και Βρεφονηπιακούς Σταθμούς: μια μελέτη περίπτωσης	8
Θεοχάρης Ράπτης: Αντίληψη συναισθημάτων στη μουσική και πρόκληση συναισθημάτων μέσω της μουσικής: ενισχύοντας τη συναισθηματική επάρκεια του παιδιού στο Νηπιαγωγείο	25
Ανθούλα Κολιάδη-Τηλιακού, Αντιγόνη Ζάχαρη: Το αυτοσχέδιο τραγούδι παιδιών προσχολικής ηλικίας μέσα από το C. Orff-Shulwerk: Μια εκπαιδευτική έρευνα δράσης	40
Δημήτρης Θεοδωρακόπουλος, Θεοχάρης Ράπτης, Ειρήνη Νικολάου: Η καλλιέργεια μουσικών και γλωσσικών δεξιοτήτων μέσω της δημιουργικής σύμπραξης των τεχνών σε μαθητές του Δημοτικού	57
Έλενα Παπαθεράποντος-Κωνσταντίνου, Ζωή Διονυσίου: Εφαρμόζοντας ένα μοντέλο άτυπης μάθησης στη διδασκαλία κυπριακών παραδοσιακών τραγουδιών σε σχολική τάξη πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο	75
Λήδα Στάμου, Δέσποινα Μαρία Μαστροκώστα, Σταύρος Τάχος: Εστιάζοντας στον σπουδαστή της παραδοσιακής μουσικής: Τα χαρακτηριστικά των σπουδαστών ατομικού παραδοσιακού μουσικού οργάνου και οι απόψεις, ανάγκες και επιθυμίες τους για τον καθηγητή του οργάνου και τη διδασκαλία του	98

CONTENTS

Editorial	4
Spiridoula Efthymiou: Teaching methods and practices of music instruction in public nurseries of Greece: a case study	8
Theocharis Raptis: Perceiving and experiencing emotions in music: Strengthening emotional competence of kindergarten children	25
Anthoula Koliadi – Tiliakou, Antigoni Zachari: The improvised song of pre-school children through C. Orff-Shulwerk: An educational action research	40
Dimitris Theodorakopoulos, Theocharis Raptis, Eirini Nikolaou: Developing music and language skills through creative arts to students of primary education	57
Elena Papatheapontos-Constantinou, Zoe Dionysiou: Implementation of an informal learning model for teaching traditional songs in Cyprus primary education	75
Lelouda Stamou, Despina Maria Mastrokosta, Stavros Tachos: Focusing on the student of traditional music: The characteristics of students learning a traditional music instrument and their views, needs and desires related to teachers and teaching	98

Αγαπητές φίλες, αγαπητοί φίλοι, σας καλωσορίζουμε στο 18ο τεύχος των Μουσικοπαιδαγωγικών, του επιστημονικού περιοδικού της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση. Μέσα στις δύσκολες κοινωνικές και υγειονομικές συνθήκες του 2020, το περιοδικό μας συνεχίζει τον ενήλικο πλέον βίο του με δύο καινοτομίες. Η πρώτη καινοτομία: η έκδοση των Μουσικοπαιδαγωγικών θα είναι πλέον ηλεκτρονική. Θα εκτυπώνεται μικρός αριθμός έντυπων τευχών για το αρχείο της Ένωσης και για όποιον ίσως το επιθυμεί. Χωρίς να υποτιμούμε τον αδιαμφισβήτητο ρόλο του φυσικού εντύπου στην εξέλιξη της σκέψης, της γνώσης και του πολιτισμού μας, η Ένωση και οι Διευθυντές Σύνταξης οδηγηθήκαμε στην απόφαση αυτή, θεωρώντας τη νέα μορφή ως την πιο κατάλληλη φυσική συνέχεια του περιοδικού μας στην ψηφιακή εποχή, προκειμένου να επιτευχθεί η πιο εύκολη διάχυση, διαχείριση και προβολή του αξιόλογου υλικού του. Ίσως οι ιδιαίτερες συνθήκες των τελευταίων μηνών έδωσαν ώθηση και επιτάχυναν τις διαδικασίες αυτής της μετάβασης. Η δεύτερη καινοτομία: αποφασίσαμε να διευρύνουμε την πρόσβαση στην ύλη του περιοδικού και στο αγγλόφωνο κοινό. Ως εκ τούτου από το επόμενο τεύχος (19ο τεύχος) το περιοδικό θα δέχεται άρθρα στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα. Στα ελληνικά άρθρα οι αγγλικές περιλήψεις θα είναι εκτενείς (500 λέξεις), ώστε να παρέχουν μία καλύτερη πρόσβαση στο περιεχόμενο του άρθρου στο αγγλόφωνο κοινό. Οι δύο καινοτομίες πιστεύουμε ότι θα λειτουργήσουν συνδυαστικά και θα βοηθήσουν τον ευρύτερο και ουσιαστικότερο διάλογο με την επιστημονική και εκπαιδευτική κοινότητα εντός και εκτός Ελλάδας.

Η διττή διάσταση της Μουσικής Παιδαγωγικής ως επιστήμη και πράξη συνεχίζει να προβληματίζει και να εμπνέει εκπαιδευτικούς μουσικής, ερευνητές, παιδαγωγούς και μουσικούς προς διάφορες ερευνητικές και πρακτικές κατευθύνσεις. Η μουσική εκπαίδευση μαθητών όλων των ηλικιών, η συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας μέσω της μουσικής, το αυτοσχέδιο τραγούδι παιδιών προσχολικής ηλικίας, η σύμπραξη των τεχνών μέσω της καλλιέργειας μουσικών και γλωσσικών δεξιοτήτων, η άτυπη μάθηση στο δημοτικό σχολείο, και τα χαρακτηριστικά των σπουδαστών ατομικού παραδοσιακού μουσικού οργάνου είναι κάποια από τα θέματα του παρόντος τεύχους. Ποικιλία μεθοδολογικών προσεγγίσεων χρησιμοποιούνται, όπως η μελέτη περίπτωσης, η έρευνα αξιολόγησης, με έμφαση σε ποιοτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις.

Η Σπυριδούλα Ευθυμίου στο άρθρο της με τίτλο: **«Οι διδακτικές μέθοδοι και οι πρακτικές της μουσικής διδασκαλίας στους Παιδικούς και Βρεφονηπιακούς Σταθμούς: μια μελέτη περίπτωσης»** περιγράφει τα αποτελέσματα μίας έρευνας που υλοποίησε σε βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς του Νομού Ιωαννίνων. Η έρευνα περιλάμβανε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα μουσικής αγωγής ως διαγνωστικό εργαλείο των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής κατά την υλοποίηση μουσικών δραστηριοτήτων στην τάξη τους. Τα αποτελέσματα περιγράφουν τις μεθόδους που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί στο σχεδιασμό, στην οργάνωση, την εφαρμογή και την αξιολόγηση των μουσικών δραστηριοτήτων που διεξάγουν, σκιαγραφούν τις διδακτικές μεθόδους και πρακτικές που χρησιμοποιούν, και εγείρουν προβληματισμό για την ανάγκη περαιτέρω επιμόρφωσης με τρόπους που ανταποκρίνονται στις πραγματικές τους ανάγκες. Σύμφωνα με τα ευρήματα της

έρευνας οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής επέλεξαν να εφαρμόσουν περισσότερο δραστηριότητες ακουστικής αγωγής, τραγουδιού, δραματοποίησης και ρυθμικής αγωγής, ενώ σε πολύ μικρότερο βαθμό δραστηριότητες μουσικής δημιουργίας (αυτοσχεδιασμό και σύνθεση) και δραστηριότητες ενόργανης συνοδείας.

Στο άρθρο **«Αντίληψη συναισθημάτων στη μουσική και πρόκληση συναισθημάτων μέσω της μουσικής: ενισχύοντας τη συναισθηματική επάρκεια του παιδιού στο Νηπιαγωγείο»** ο Θεοχάρης Ράπτης εξετάζει τρόπους με τους οποίους η μουσική μπορεί να ενισχύσει τη συναισθηματική επάρκεια των παιδιών. Αρχικά γίνεται μια επισκόπηση των βασικών όρων της όλης θεματικής. Η χρήση του όρου «συναισθηματική επάρκεια» καταδεικνύει την προσπάθεια κριτικής απόστασης από τον πολύ δόκιμο όρο «συναισθηματική νοημοσύνη» και δίνει έμφαση σε εκείνες τις δεξιότητες, που επιτρέπουν σε ένα άτομο την καλύτερη κατανόηση του δικού του συναισθηματικού κόσμου καθώς και των άλλων, βελτιώνοντας έτσι τη συμπεριφορά του και τη σχέση του με αυτούς. Έμφαση δίνεται στη διάκριση ανάμεσα στην αντίληψη / αναγνώριση συναισθημάτων στη μουσική και στη βίωσή τους ακούγοντας μουσική. Με βάση αυτή τη διάκριση παρουσιάζονται με συντομία τα αποτελέσματα ποιοτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε παιδιά νηπιαγωγείου, κατά τη διάρκεια της οποίας στοχευμένες μουσικές δράσεις λειτούργησαν προς την κατεύθυνση ενίσχυσης της συναισθηματικής επάρκειας των μικρών μαθητών. Ακόμη γίνονται προτάσεις για τη χρήση μουσικής στο πλαίσιο προγραμμάτων ενίσχυσης της συναισθηματικής επάρκειας των παιδιών, την ίδια στιγμή όμως αναδεικνύονται και οι ηθικές και πολιτικές συνέπειες του εγχειρήματος, άρα και η ευθύνη του παιδαγωγού.

Στη συνέχεια η Ανθούλα Κολιάδη-Τηλιακού και η Αντιγόνη Ζάχαρη στο άρθρο τους **«Το αυτοσχέδιο τραγούδι παιδιών προσχολικής ηλικίας μέσα από το C. Orff-Shulwerk: Μια εκπαιδευτική έρευνα δράσης»** μελετούν την πρακτική του αυτοσχέδιου τραγουδιού σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Το άρθρο βασίζεται σε ποιοτική έρευνα 8 μηνών που χρησιμοποίησε ως ερευνητικά εργαλεία την ανάλυση βιντεοσκοπημένων αποσπασμάτων διδασκαλίας τραγουδιών, τις ημι-δομημένες συνεντεύξεις και τα ερευνητικά ημερολόγια. Από την αρχή τονίστηκε τόσο η σημασία του αυτοσχέδιου τραγουδιού για το παιδί, όσο και η θέση του μέσα στο μουσικοπαιδαγωγικό σύμπαν του Orff. Η μουσικοπαιδαγωγική προσέγγιση του Orff δίνει έμφαση στη γλώσσα και δημιουργεί ένα πλαίσιο, που όχι απλώς επιτρέπει, αλλά και ενισχύει τη δημιουργία αυτοσχέδιων τραγουδιών. Από τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται λοιπόν ότι τα παιδιά έχουν πιο θετική στάση απέναντι στα αυτοσχέδια τραγούδια σε σχέση με αυτά που διδάσκονται, ενώ παράλληλα μέσα από τέτοιου είδους μουσικοπαιδαγωγικές πρακτικές ενισχύεται η δημιουργικότητά του. Παράλληλα παρατηρείται βελτίωση σε συγκεκριμένες πλευρές της μουσικής και τη κοινωνικής τους συμπεριφοράς. Τέλος γίνονται προτάσεις τόσο για την ενίσχυση του ομαδικού αυτοσχεδιασμού, όσο και για την ενίσχυση του αυτοσχέδιου τραγουδιού, ιδίως σε παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Στο επόμενο άρθρο με τίτλο **«Η καλλιέργεια μουσικών και γλωσσικών δεξιοτήτων μέσω της δημιουργικής σύμπραξης των τεχνών σε μαθητές του Δημοτικού»** ο Δημήτρης Θεοδωρακόπουλος, ο Θεοχάρης Ράπτης και η Ειρήνη Νικολάου παρουσιάζουν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που είχε ως στόχο την ενίσχυση της μουσικής δημιουργικότητας σε μαθητές Δ' τάξης Δημοτικού Σχολείου, μέσα από έναν πρωτότυπο συνδυασμό των τεχνών, ενισχύοντας παράλληλα τον

διαπολιτισμικό τρόπο σκέψης τους. Οι μαθητές, βασιζόμενοι σε μουσικές, εικαστικές και λογοτεχνικές δραστηριότητες βίωσαν τη διαδικασία δημιουργίας ενός τραγουδιού σε όλα της τα στάδια, από την φάση της έμπνευσης και της κατάθεσης ιδεών, μέχρι τη δημιουργία του τραγουδιού και την εκτέλεση και ηχογράφησή του. Η ποιοτική προσέγγιση θεωρήθηκε ως η καταλληλότερη μέθοδος για την προσέγγιση της όλης προσπάθειας, καθώς επέτρεψε την καλύτερη και εις βάθος ερμηνεία της όλης διαδικασίας σε όλα της τα στάδια. Η πρόταση αυτή δείχνει ότι οι μαθητές είναι ιδιαίτερα δεκτικοί σε νέους τρόπους παραγωγής μουσικής και λόγου και ότι η δημιουργικότητα μπορεί να ενισχύεται μέσα από τον γόνιμο διάλογο μεταξύ των διαφορετικών καλλιτεχνικών τεχνικών και μέσων. Παράλληλα μέσα από το άρθρο μπορεί να βρει κανείς χρήσιμες ιδέες και πρακτικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής αγωγής ή στο μάθημα της γλώσσας.

Στο άρθρο τους με τίτλο **«Εφαρμόζοντας ένα μοντέλο άτυπης μάθησης στη διδασκαλία κυπριακών παραδοσιακών τραγουδιών σε σχολική τάξη πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο»** η Έλενα Παπαθεράποντος-Κωνσταντίνου και η Ζωή Διονυσίου καταγράφουν τα αποτελέσματα μιας έρευνας αξιολόγησης που πραγματοποιήθηκε σε Δημοτικό σχολείο της Κύπρου. Η έρευνα αξιολόγησε την εφαρμογή ενός μοντέλου άτυπης μάθησης στο μάθημα της μουσικής εστιασμένο στην Κυπριακή παραδοσιακή μουσική. Το μοντέλο προέρχεται από τη θεωρία άτυπης μάθησης στη μουσική εκπαίδευση της Lucy Green, ενώ η καινοτομία του έγκειται στο ότι εφαρμόζεται για πρώτη φορά στην παραδοσιακή μουσική, που άλλωστε είναι κατεξοχήν εγγύτερα στους παραδοσιακούς τρόπους μάθησης της λαϊκής μουσικής στην κοινότητα, και στο ότι έγινε διεύρυνση του μοντέλου, καθώς οι μαθητές δίδαξαν οι ίδιοι μέσω της άτυπης μάθησης άλλους μεγαλύτερους ηλικιακά μαθητές. Τα θετικά αποτελέσματα που καταγράφηκαν αφορούν ποικιλία θεμάτων, όπως την ανάπτυξη ικανοτήτων των μαθητών για στοχευμένη ακρόαση, εμπειρική αυτοδιδασκαλία, αλληλοδιδασκαλία, μάθηση σε ομάδες, οργάνωση της αυτο-μάθησης. Επίσης καταγράφηκαν θετικά αποτελέσματα ως προς την διαχείριση της διαφορετικότητας και της συμπερίληψης όλων των μαθητών, ως προς την ελεύθερη πορεία μάθησης μέσω πειραματισμού, λάθους και αχαρτογράφητης διαδρομής, ως προς την ομαδικότητα, τη συνεργατικότητα και τη μείωση των συγκρούσεων.

Στο τελευταίο άρθρο του τεύχους με τίτλο: **«Εστιάζοντας στον σπουδαστή της παραδοσιακής μουσικής: Τα χαρακτηριστικά των σπουδαστών ατομικού παραδοσιακού μουσικού οργάνου και οι απόψεις, ανάγκες και επιθυμίες τους για τον καθηγητή του οργάνου και τη διδασκαλία του»**, η Λήδα Στάμου, η Δέσποινα-Μαρία Μαστροκώστα και ο Σταύρος Τάχος μελέτησαν τα χαρακτηριστικά των σπουδαστών ατομικού παραδοσιακού μουσικού οργάνου και κατέγραψαν τις ανάγκες και επιθυμίες τους σχετικά με τον δάσκαλό τους στο μουσικό όργανο και τη διδασκαλία του. Το δείγμα, που αποτελούσαν 236 σπουδαστές παραδοσιακών μουσικών οργάνων, αποτελούνταν από μαθητές μουσικών σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, προπτυχιακούς φοιτητές πανεπιστημιακών μουσικών τμημάτων με ειδίκευση στην παραδοσιακή μουσική και σπουδαστές ωδείων/μουσικών σχολών. Η συλλογή των ερευνητικών δεδομένων βασίστηκε σε ερωτηματολόγιο και σε ομάδα εστίασης με ημι-δομημένη δια ζώσης συζήτηση. Το άρθρο επισημαίνει πόσο σημαντικό είναι οι μαθητές να γίνονται συμμετοχοί και συνδιαμορφωτές της εκπαιδευτικής διαδικασίας και του μορφωτικού αγαθού.

Από τις θεματικές των άρθρων που φιλοξενούμε αναδεικνύεται για μια ακόμη φορά το εύρος της επιστήμης που όλοι μας υπηρετούμε, αλλά και η αναγκαιότητα συνεχούς διαλόγου και κριτικού αναστοχασμού. Ελπίζουμε προς την κατεύθυνση αυτή να κινούμαστε τόσο με τα άρθρα του παρόντος τεύχους, όσο και με τις αλλαγές που σχεδιάζουμε από το επόμενο.

Ευχαριστούμε την Μίτση Ακογιούνογλου για την τόσο φροντισμένη επιμέλεια κειμένων και σελιδοποίηση του τεύχους.

Σας ευχαριστούμε για τη στήριξή σας και σας ευχόμαστε καλή ανάγνωση.

Οι διευθυντές σύνταξης των Μουσικοπαιδαγωγικών,
Ζωή Διονυσίου & Θεοχάρης Ράπτης

Οκτώβριος 2020